

В. В. Буга, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ, ORCID ID: 0000-0002-0655-5256

А. А. Полтавець, кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін та безпеки життєдіяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, ORCID ID: 0000-0001-9011-8480

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В статті доводиться, що під час розгляду поняття та сутності адміністративно-правового статусу Національної поліції України, необхідно звернути увагу на Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року №580-VIII, в якому в ч.1 ст. 1 визначено, що Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. В статті визначено, що Національна поліція відіграє центральну роль у забезпеченні правопорядку, захисту прав і свобод громадян, а також виконанні адміністративних функцій, що підтверджує її важливість у структурі органів державної влади України. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України відображає комплекс правових норм, що регламентують діяльність поліції, її функції, повноваження та відповідальність. Це поняття є ключовим для розуміння місця поліції в системі органів державної влади. Водночас, ефективність адміністративно-правового статусу значною мірою залежить від наявності чітких і збалансованих нормативно-правових актів, що регулюють дії поліції, а також від їх дотримання на практиці, не менш важливим є й проведення реформ, спрямованих на розширення прав поліцейських, підвищення їх професійних стандартів та забезпечення належного громадського контролю за діяльністю.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус; Національна поліція України; публічна безпека і порядок; правовий статус; адміністративно-правовий статус працівника Національної поліції.

V. V. Buha, A. A. Poltavets. The concept and essence of the administrative and legal status of the National Police of Ukraine

The article proves that when considering the concept and essence of the administrative and legal status of the National Police of Ukraine, it is necessary to pay attention to the Law of Ukraine «On the National Police» dated July 2, 2015 No. 580-VIII, which in Part 1 of Art. 1 defines that the National Police of Ukraine (police) is the central executive body that serves society by ensuring the protection of human rights and freedoms, combating crime, maintaining public security and order. The National Police plays a central role in ensuring law and order, protecting the rights and freedoms of citizens, as well as performing administrative functions, which confirms its importance in the structure of state authorities of Ukraine. The administrative and legal status of the National Police reflects a set of legal norms regulating the activities of the police, its functions, powers and responsibilities. This concept is key to understanding the place of the police in the system of state authorities. At the same time, the effectiveness of the administrative and legal status largely depends on the existence of clear and balanced legal acts governing the actions of the police, as well as on their observance in practice; it is equally important to carry out reforms aimed at expanding the rights of police officers, raising their professional standards and ensuring proper public control over their activities.

Key words: administrative and legal status; National Police of Ukraine; public security and order; legal status; administrative and legal status of a police officer of the National Police.

Постановка проблеми. Національна поліція це провідний і найбільш чисельний відокремлений підрозділ Міністерства внутрішніх справ України. Саме завдяки підрозділам і посадовим (службовим) особам Національної поліції в першу чергу забезпечуються громадський порядок, безпека людей, створюються належні умови для функціонування та розвитку економіки та відпочинку громадян. І навпаки прорахунки в адміністративній діяльності та запобігання злочинності Національною поліцією негативно впливають на усі інші сфери громадського життя суспільства, держави та громадян [1, с. 233].

Стан опрацювання проблематики. Поняття та сутність адміністративно-правового статусу Національної поліції України було предметом наукових досліджень Безега В., Коломоєць Т., Небеська М., Руденко М., та інших провідних науковців. Однак, низка аспектів поняття та сутності адміністративно-правового статусу Національної поліції України, потребують додаткового опрацювання.

Метою дослідження є визначення поняття та сутності адміністративно-правового статусу Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце у забезпеченні дотримання законності у будь-якій зі сфер життєдіяльності людини в Україні посідає система правоохоронних органів. Для повного та всебічного висвітлення поняття та сутності адміністративно-правового статусу працівників Національної поліції України слід детальніше зупинитися на поняттях «статус», «правовий статус», «адміністративно-правовий статус». З латинської status означає положення, стан чого-небудь або будь-кого. Своєю чергою, словник української мови визначає поняття «статус» як становище, стан [2, с. 545; 3, с. 51–52].

Слід відмітити, що сучасні тлумачення поняття «статус» розглядаються у багатьох енциклопедичних джерелах. Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови під поняттям «статус» розуміє правове становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій [4, с. 1387]. Автори міжнародної поліцейської енциклопедії під поняттям «правовий статус» розуміють правове становище особи в суспільстві, громадянина в державі, що відбиває їхній факт, стан і взаємодію із суспільством і державою [5, с. 764]. У визначенні змісту поняття «адміністративно-правовий статус Національної поліції» варто виходити з того, що воно є похідним від правового статусу правоохоронних органів [6, с. 40].

Гусар А.А., визначаючи адміністративно-правовий статус як системну сукупність адміністративно-правових властивостей суб'єкта права, до змісту яких учений вкладає детерміновану нормами адміністративного права компетенцію суб'єкта; порядок його утворення та юридичні ознаки; назву; місце дислокації; структуру; мету функціонування; відповідальність тощо [7, с. 117]. У наведеній позиції вчений доволі точно виокремлює особливості структурних елементів адміністративно-правового статусу, які одночасно виступають властивостями останнього [8, с. 62–63].

Коломоєць Т. О., визначає адміністративно-правовий статус державного органу як сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певними органами [9, с. 64].

Національна поліція України відноситься до органів спеціальної компетенції, які забезпечують реалізацію державної політики в одній чи декількох сферах шляхом надання адміністративних послуг, державного контролю, узагальнення практики застосування законодавства, розроблення пропозицій з удосконалення законодавчих актів [10, с. 142–143].

Під час розгляду поняття та сутності адміністративно-правового статусу Національної поліції України, необхідно звернути увагу на Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, в якому в ч.1 ст. 1 визначено, що Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [11].

У статті 3 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII вказано, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки й порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [11].

Означене більш детально розкрито в Положенні про Національну поліцію, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877, що Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку. Її основними завданнями є 1) реалізація державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку; 2) унесення на розгляд міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах; 3) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [12].

На думку Небеська М.С., адміністративно-правовий статус працівника Національної поліції характеризує його як учасника адміністративних правовідносин та як суб'єкта державно-владних повноважень, що своєю чергою надає можливість реалізувати адміністративні права та обов'язки як службовця органів Національної поліції України. Працівники органів поліції мають виключне право під час здійснення своїх повноважень використовувати в порядку і в межах, визначених національним законодавством України. Отже, адміністративно-правовий статус працівника поліції – це врегульована адміністративно-правовими нормами система взаємопов'язаних елементів, що характеризують правове становище працівника поліції у правовідносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими

особами, фізичними та юридичними особами, а також з іншими поліцейськими під час виконання своїх посадових обов'язків, та характеризують його як суб'єкта державно-владних повноважень [13, с. 74–75].

Кочеров М., доводить, що адміністративно-правовий статус Національної поліції можна визначити як загальнотеоретичну категорію, яка характеризує певне положення цього правоохоронного органу в державі. Вчений підкреслює, що адміністративно-правовий статус Національної поліції обумовлений сферою суспільних відносин, пов'язаною з охороною і захистом прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів держави, встановленого громадського порядку управління, профілактики та попередження правопорушень тощо. З одного боку адміністративно-правовий статус є важливою гарантією здійснення поліцією свого функціонального призначення, з іншого – засобом, який обмежує її владні повноваження. Адміністративно-правовий статус Національної поліції є важливою юридичною гарантією якісного та ефективного здійснення цим органом його призначення в суспільстві та в системі органів публічної влади [14].

На думку Падалки О. А., правовий статус Національної поліції України – це її юридичне становище (положення) у державному механізмі та системі суспільних відносин, визначене відповідними нормами права. Сутність правового статусу поліції (як, власне кажучи, і будь-якого іншого органу влади) полягає у тому, що він визначає її соціальне призначення, а також коло тих юридичних прав, якими вона користується, та обов'язків, які виконує під час здійснення свого призначення. Правовий статус є тим фактором, що встановлює межі та основні вектори діяльності Національної поліції, а також порядок її здійснення [15, с. 134]. У науковій літературі виокремлюють такі ознаки Національної поліції України як правоохоронного органу, що визначають її особливий адміністративно-правовий статус: по-перше, належність Національної поліції до виконавчої влади свідчить про те, що її діяльність має переважно виконавчо-розпорядчий характер і орієнтована на здійснення безпосереднього управління певними суспільними відносинами і процесами; по-друге, Національна поліція є центральним органом виконавчої влади; по-третє, Національна поліція є органом сервісного характеру, тобто головним призначенням Національної поліції є не виконання карально-репресивних заходів, а служіння українському суспільству шляхом надання відповідних послуг населенню; по-четверте, Національна поліція має право на застосування заходів примусу [16, с. 124].

Безега В., під адміністративно-правовим статусом Національної поліції розуміє врегульоване адміністративно-правовими нормами юридичне становище Національної поліції в системі органів забезпечення національної безпеки, яке визначається її соціальним призначенням, межами та основними векторами діяльності, а також відповідними повноваженнями, якими вона користується в процесі охорони правопорядку, забезпечення прав та свобод громадян і безпеки в суспільстві. Вчений структуру адміністративно-правового статусу Національної поліції визначає, як внутрішню будову та чіткий порядок розташування відповідних його елементів, що забезпечує збереження основних властивостей у разі різних внутрішніх і зовнішніх змін. На його думку, адміністративно-правовий статус Національної поліції складається з таких елементів: компетенція та повноваження (права та обов'язки); завдання, функції та принципи діяльності; відповідальність, правові та соціальні гарантії діяльності [17].

Так, Передерій О. та Григоренко Є. вбачають, що правовий статус поліції є системою покладених на поліцію повноважень (компетенції), законодавчо визначених гарантій її здійснення, встановлених законодавством обмежень окремих конституційних прав, які покладаються на працівників поліції у зв'язку з їх професійною діяльністю, а також їх юридична відповідальність. На їхній погляд, дане визначення відображає всі основні структурні блоки правового статусу поліції, перш за все, як органу державної виконавчої влади [18, с. 36].

На думку Кочерова М.В. адміністративно-правовий статус Національної поліції визначає як загальнотеоретичну категорію, яка характеризує певне положення цього правоохоронного органу в державі [14]. Особливість діяльності підрозділів Національної поліції полягає в тому, що сам її статус, всі її обов'язки та повноваження містять великий превентивний потенціал. Будь-яка форма здійснення поліцією охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки в тій чи іншій мірі включає в себе частину функцій із запобігання злочинів або правопорушень [19, с. 614].

Вважаємо цілком прийнятну думку Власенко Д., що адміністративно-правовий статус Національної поліції України доцільно визначати як закріплене нормами адміністративного права положення Національної поліції у взаємовідносинах внутрішнього характеру, а також з органами виконавчої влади, їх посадовими та службовими особами, громадськістю. Особливості цього статусу визначаються Законом України «Про Національну поліцію». Важливим необхідним кроком на шляху до оптимізації вказаного статусу сьогодні є Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [20; 21, с. 200].

На думку Танько А.В., адміністративно-правовий статус Національної поліції України містить сукупність таких складників: 1) цільовий – визначається місією поліції щодо сприяння реалізації державної політики у сфері протидії злочинності та забезпечення громадського порядку, забезпечення прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки, а також надання в межах, визначених законом, послуг особам; 2) організаційний, що віддзеркалює структуру Національної поліції, яка складається з таких підрозділів: кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція, поліція особливого призначення, що мають задовольнити

потреби усіх верств населення та структур суспільства у правовому захисті й підтриманні безпеки; 3) компетенційний – пов'язаний із окресленням завдань, функцій, прав та обов'язків, а також ступенем відповідальності правоохоронного органу й окремих його підрозділів і працівників, що визначають орієнтованість їхньої діяльності на захист індивіда та гарантованість законності протидії державі з боку людини з метою захисту власних прав і свобод [22, с. 37].

Як зазначає Майоров В.В, під адміністративно-правовим статусом Національної поліції варто розуміти врегульоване нормами адміністративного права її ієрархічне становище в системі публічної влади, що визначається властивостями цільового (мета, завдання, функції), структурно-організаційного (система, структура, взаємозв'язки, підконтрольність, підзвітність), компетенційного (адміністративні права й обов'язки, предмети відання, гарантії діяльності) елементів. Адміністративно-правовий статус Національної поліції є важливою юридичною гарантією якісного та ефективного здійснення цим органом його призначення в суспільстві та в системі органів публічної влади [23, с. 92].

Отже, адміністративно-правовий статус Національної поліції України доцільно визначати як закріплене нормами адміністративного права положення Національної поліції у взаємовідносинах внутрішнього характеру, а також з органами виконавчої влади, їх посадовими та службовими особами, громадськістю. Особливості цього статусу визначаються Законом України «Про Національну поліцію». Важливим необхідним кроком на шляху до оптимізації вказаного статусу сьогодні є прийняття Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [24, с. 47].

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, Національна поліція відіграє центральну роль у забезпеченні правопорядку, захисту прав і свобод громадян, а також виконанні адміністративних функцій, що підтверджує її важливість у структурі органів державної влади України. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України відображає комплекс правових норм, що регламентують діяльність поліції, її функції, повноваження та відповідальність. Це поняття є ключовим для розуміння місця поліції в системі органів державної влади. Водночас, ефективність адміністративно-правового статусу значною мірою залежить від наявності чітких і збалансованих нормативно-правових актів, що регулюють дії поліції, а також від їх дотримання на практиці, не менш важливим є й проведення реформ, спрямованих на розширення прав поліцейських, підвищення їх професійних стандартів та забезпечення належного громадського контролю за діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Руденко М.М. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України в системі забезпечення організації та діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 232–237.
2. Словник іншомовних слів / уклад. С. Морозов, Л. Шкарапута. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с.
3. Клипа О.П. Поняття та сутність адміністративно-правового статусу працівників національної поліції України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 31 (70) № 5 2020. С. 51–56.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. і допов.) уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К., Ірпінь. ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Міжнародна поліцейська енциклопедія. Понятійний апарат. Концептуальні підходи. Теорія та практика: в 10т. К.: Видавничий Дім «Ін-юре», 2003. Т.1 : Теоретико-методологічні і концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. 2003. 1230с.
6. Небеська М.С. Національна поліція України як спеціальний суб'єкт національного права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 2. С. 40–42.
7. Гусар О.А. Адміністративно-правовий статус персоналу державного управління. *Адміністративне право і процес*. 2013. №2(4). С. 116–123.
8. Назимко О. В., Гречишкін Ю. А. Адміністративно-правовий статус керівника територіального підрозділу патрульної поліції. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. №2 (44). С. 61–66.
9. Коломосць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
10. Мельничук Р.В. Адміністративно-правовий статус національної поліції України у сфері запобігання корупційним ризикам у діяльності органів поліції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Випуск 6, том 2. С. 141–145.
11. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379 (з наступними змінами та доповненнями).
12. Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-p#Text>.
13. Небеська М.С. Сутність адміністративно-правового статусу працівників Національної поліції в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2021. № 2 (72). С. 72–75.
14. Кочеров М.В. Поняття адміністративно-правового статусу Національної поліції України як суб'єкта забезпечення реформ. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2019. С. 294–296.

15. Падалка О.А. Щодо сутності правового статусу Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3(9). Том 2. 2015. С. 132–135.
16. Безега В. Характеристика адміністративно-правового статусу Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №3. С. 121–127.
17. Безега В. Характеристика адміністративно-правового статусу Національної поліції, як суб'єкта сектору безпеки і оборони. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 3. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/21.pdf>.
18. Передерій, О. С., Григоренко, Є. І. Особливості правового статусу національної поліції в Україні (теоретико-правовий аспект). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2016. № 20. С. 35–38.
19. Брусакова О.В. Адміністративно-правовий статус національної поліції як суб'єкта превентивної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 613–616.
20. Гриценко В.Г. Компетенція правоохоронних органів. *Наукові записки ЦДПУ імені В. Винниченка. Серія: Право*. 2018. Випуск 4. С. 64–69.
21. Роїк В. Сутність та структура адміністративно-правового статусу департаменту захисту інтересів суспільства і держави Національної поліції. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. № 1 (45). С. 198–206.
22. Танько А.В. Адміністративно-правовий статус органів Національної поліції України як суб'єкта реалізації державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини. *Право і Безпека*. 2020. № 1. С. 32–38.
23. Майоров В.В. Національна поліція України та властивості її адміністративно-правового статусу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 90–92.
24. Власенко Д. Адміністративно-правовий статус національної поліції України. *JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ*. OCTOMBRIE 2016. С. 43–47.